

A kapcsolattartás – jog vagy kötelezettség?

Az 1989-ben New Yorkban elfogadott, a gyermekek jogairól szóló egyezmény 9. cikkében alapvető gyermeki jogként fogalmazza meg a különélő szülővel való kapcsolattartás lehetőségét.^[1] Jelen tanulmányomban egyrészt azt kívánom bemutatni – a szabályozás történeti változásait is áttekintve –, hogy miként jutottunk el a kapcsolattartás gyermeki jogként történő szabályozásáig, másrészt a kapcsolattartás jogának néhány problémás kérdésére szeretném felhívni a figyelmet.

I. A KAPCSOLATTARTÁS SZABÁLYOZÁSA A SZÜLŐ OLDALÁRÓL

A gyermekjogi egyezmény elfogadásáig és a Csjt.^[2] 1995-ben történt módosításáig a szabályozás alapvetően szülői jogként rendezte a láthatás kérdéskörét. Igaz, a szabályozás már a kezdetektől szem előtt tartotta a gyermek érdekét, és már az 1894. évi házassági törvény is lehetővé tette az érintkezést kizárását a gyermek nyilvánvaló érdekére hivatkozással, a gyermekkel való kapcsolattartást a szabályozás a szülő oldaláról közelítette meg, s a különélő szülő számára biztosított lehetőségnek tekintette. A Csjt. 1952. évi szövege is még szűkszavúan rendezte a gyermek és a különélő szülő viszonyát, ami a kor társadalmi viszonyai között érthető lehetett.^[3] A gyermek szempontjainak figyelembevételére csak fokozatosan, a 60-es évektől kezdődően került sor. A gyámhatósági eljárásról szóló 6/1969. (VIII. 30.) MM rendelet ugyan már akként rendelkezett, hogy a láthatás sza-

[1] 9. Cikk 3. pont: „Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől különélő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindek felett álló érdekével ellenkezik.” - kihirdette: 1991. évi LXIV. törvény.

[2] A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (továbbiakban: Csjt.).

[3] A válások száma abban az időszakban jóval alacsonyabb volt. 1949-ben évi 107.820 házasságkötés mellett 12.556 házasságot bontottak fel, míg pl. 2003-ban évi 45.398 házasságkötésre 25.046 válás jutott. (Ld.: Ksh.hu: Népeség, népmozgalom (1941-)). Míg az 1950-es évek elején a felbontott házasságok közel feléből nem született gyermek, az 1990-es évek elején háromnegyed részben gyermekes házasságok végződtek válással (Földházi, 2008, 81-82.). A gyermekjogok még nem voltak hangsúlyosan jelen sem a nemzetközi jogi, sem a hazai jogi szabályozásban. Az atyai hatalmat csak a 10.470/1945. M.E. sz. rendelet hatására váltotta fel a szülői hatalom elnevezés azzal, hogy a „szülői hatalomra az 1877. évi XX. gyámtörvény atyai hatalomra vonatkozó szabályait kellett alkalmazni”. A mindkét szülőt azonos módon megillető szülői felügyelet fogalmát az 1953-ban hatályba lépő Csjt. vezette be. Mindezen körülmények hatással lehettek az elnagyolt szabályozásra.

bályozására irányuló eljárásban a korlátozottan cselekvőképes kiskorút meg kell hallgatni, de ez egyrészt csak a 14. életévüket betöltött gyermekekre vonatkozott, másrészt a kiskorú véleményének figyelembevételét nem tette kötelezővé. A láthatás szabályozásánál elsősorban a gyermek érdekét rendelte szem előtt tartani, s figyelemmel kellett lenni a gyermek korára, nemére, egészségi állapotára is.

A szülő-gyermek kapcsolat szabályozásában a Csjt. 1986. évi módosítása ugyan jelentős változásokat eredményezett, de a tekintetben mégsem következett be változás, hogy a kapcsolattartás kérdését továbbra is a szülő szemszögéből közelítette meg. Ekkor váltotta fel a láthatás jogszabályi fogalmát a máig használatos kapcsolattartás elnevezés, ami nemcsak formális, hanem tartalmi, szemléletbeli változást is tükrözött, hiszen a kapcsolattartás már nemcsak a gyermek láthatását, hanem a vele más módon történő érintkezési lehetőségeket is magában foglalta. A kapcsolattartás lehetséges formái – a technikai fejlődéssel – azóta is folyamatosan változnak, s lehetőséget teremtenek arra, hogy a gyermek és a különélő szülő közt élő kapcsolat maradjon fenn, ami mindenképpen a gyermek érdekét szolgálja.

A szemléletbeli változást jelezte az is, hogy a kapcsolattartás a különélő szülőnek már nem csak jogaként, hanem kötelezettségeként is megfogalmazásra került, felismerve mindkét szülő jelenlétének fontosságát a gyermek egészséges személyiségfejlődésében. Egyidejűleg a gyermeket nevelő szülő kötelezettségévé tette a zavartalan kapcsolattartás biztosítását. Bár a gondozó szülő kötelezettségét megfogalmazó jogszabályi rendelkezéssel korábban nem találkozhattunk, azt – erkölcsi mérceként – a gyermekelhelyezéssel foglalkozó, 1961-ben megjelent XXI. számú Polgári Elvi Döntés és a Legfelsőbb Bíróság 1982-ben közzétett 17. számú Irányelve is hangsúlyozta, hogy „a gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el az a szülő, aki a gyermeket a másik szülővel való érintkezéstől indokolatlanul elzárja, és ellene hangolja”.

A Csjt. 1986-os módosításával párhuzamosan hatályon kívül helyezésre került a gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM. számú rendelet is, így a kapcsolattartást rendező szabályok tovább szóródtak. Az állami gondoskodásról, valamint a szülő és a gyermek kapcsolattartásának szabályozásáról szóló 51/1986. (XI. 26.) MT rendelet által bevezetett, a gyermek szempontjait is előtérbe helyező, pozitív változás volt, hogy a korábbi rendeletekben szereplő, a különélő szülő és gyermek közti érintkezés idejét maximalizáló szabályokat mellőzte, így megnyitotta az utat az egyéniesítés irányába. A korábbi, a láthatás időtartamát maximalizáló szabályok tükrében nehéz lett volna gyermeki jognak tekinteni a szülővel való érintkezés lehetőségét, különös tekintettel arra, hogy meglehetősen alacsony időkeretet határoztak meg a korábbi rendeletek.

A gyámhatóságokról, gyámhatósági eljárásról szóló 12/1987. (VI. 29.) MM rendelet is tartalmazott a kapcsolattartásra vonatkozó előírásokat, melyek közül talán a legfontosabbként említhető, hogy már jogszabályi szinten mondta ki, hogy a kiskorú veszélyeztetését jelenti, ha a szülő a gyermekét a különélő másik szülő ellen neveli, illetve ha a szülő szándékosan és ismételten nem teszi eleget a kapcsolattartásra vonatkozó jogerős határozatban foglaltaknak.

A jogszabály-módosítások által bevezetett változások – a különélő szülő jogainak biztosítása mellett – szolgálták a gyermek érdekét is, hiszen lehetővé tették számára, hogy különélő szülőjével minél szorosabb kapcsolatban maradjon, s igyekeztek megteremteni a végrehajtás eszközeit arra az esetre, ha a gyermeket gondozó szülő akadályozza a kapcsolattartást a gyermek és a különélő szülő közt.

II. A KAPCSOLATTARTÁS SZABÁLYOZÁSA A GYERMEK OLDALÁRÓL

A Csjt. 1995-ös módosításakor – a New York-i gyermekjogi egyezmény hatására – jelent meg a kapcsolattartás gyermeki jogként való megfogalmazása, mely a Ptk. 4:178. § (1) bekezdésében is megjelenik. Ha a jogot cselekvési lehetőségként értelmezzük, akkor felmerül a kérdés, hogy ezzel a módosítással a gyermek döntési lehetőséget kapott-e a tekintetben, hogy határozzon afelől, élni kíván-e, s ha igen, milyen módon a kapcsolattartás jogával?

A válasz megtalálásához érintenünk kell a gyermek másik, a gyermekjogi egyezmény 12. cikkében megfogalmazott véleménynyilvánításhoz és meghallgatáshoz fűződő jogát is.^[4]

Az egyezményben foglaltak megvalósítása érdekében a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. módosítására került sor 1995-ben, melynek eredményeként a házassági perek szabályai közé bekerültek a gyermek, mint érdekelt meghallgatására vonatkozó rendelkezések, melyeket alkalmazni kellett a gyermekelhelyezési perekben is,^[5] mely eljárások keretében – erre irányuló kérelem esetén – a kapcsolattartás szabályozására is sor került. A 2018. január 1-én hatályba lépett polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény a szülői felügyelettel kapcsolatos perek szabályai közt szintén rendezi a kiskorú gyermek, mint érdekelt meghallgatásának részletszabályait.

Az 1997-ben elfogadott gyermekvédelmi törvény^[6] – az egyezmény hatására – már elfogadásakor alapvető gyermeki jogként fogalmazta meg a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot, azaz hogy a gyermeket a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és – ami különösen fontos – véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. A véleménynyilvánítás

[4] 12. Cikk 1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon nyilváníthassa véleményét; a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

[5] Régi Pp. 279. § (4).

[6] A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvt.).

biztosítása érdekében a gyámügyi eljárásokban kötelezővé tette a korlátozottan cselekvőképese személy és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermek meghallgatását, így lehetővé vált, hogy a gyermek a különélő szülővel való kapcsolattartás kérdésében is véleményt nyilváníthasson.

A gyermek véleménynyilvánítási jogának erősödése jelent meg a gyámhatóságok eljárását szabályozó 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet^[7] 2006.01. 01. napján hatályba lépett módosításban, mely szerint a kapcsolattartásról az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének figyelembevételével kell rendelkezni, s nem lehet a szülők olyan egyezségét jóváhagyni, amely ellen az ítélőképessége birtokában lévő gyermek kifejezetten tiltakozik.

A látszat ellenére mégsem mondhatjuk, hogy ezzel a gyermek döntési lehetőséget kapott volna a tekintetben, hogy kíván-e tőle különélő szülőjével kapcsolatot tartani, azaz kívánja-e kapcsolattartási jogát gyakorolni. Amennyiben ugyanis a kapcsolattartás szabályozásáról akár a bíróság, akár a gyámhatóság dönt, úgy a gyermek korának, egészségi állapotának, életkörülményeinek, a szülőik személyes körülményeinek és az ítélőképessége birtokában lévő gyermek^[8] véleményének figyelembevételével kell a döntést meghoznia,^[9] tehát a gyermek álláspontja a döntéshozót nem köti, hanem az egy a mérlegelés alapjául szolgáló több szempont közül. Ezt önmagában nem tartom visszásnak, hiszen a gyermek személyiségének fejlődéséhez alapvetően szüksége van mindkét szülőjére, s amennyiben különélő szülőjétől a gyermek eltávolodott, alapvető cél a kapcsolat helyreállítása, szükség esetén a fokozatosság elvének érvényre juttatásával. S mind a különélő, mind a gyermeket gondozó szülőktől elvárjuk, hogy a kapcsolat normalizálása érdekében tevékenyen közreműködjön.

III. PROBLÉMÁK A KAPCSOLATTARTÁS KÖRÉBEN

1. Gyermeki jog vagy kötelezettség?

A gyermek véleményének figyelembevétele tehát a gyakorlatban nem jelenti azt, hogy amennyiben a gyermek azon szándékát juttatná kifejezésre, hogy

[7] A továbbiakban: Gyer.

[8] A Legfelsőbb Bíróság már hatályon kívül helyezett 17. számú Irányelvének értelmében a gyermek akkor tekinthető az ítélőképessége birtokában levőnek, ha koránál és helyzeténél fogva képes önállóan és befolyásmentesen kialakítani véleményét, míg a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásokról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 2. §-a akként fogalmaz, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni. Az ítélőképesség megléte tehát nem köthető konkrét korhatárhoz.

[9] Ptk. 4:181. § (2).

különélő szülőjével kapcsolatot tartani nem kíván, úgy a gyámhatóság vagy a bíróság ennek megfelelő határozatot hozna. Egyrészt a hatóságok sok esetben abból indulnak ki, hogy a gyermek elutasító viselkedése mögött a gondozó szülő elidegenítő magatartása áll, így az erős szülői befolyás miatt a gyermek nem tekinthető – az adott kérdés tekintetében – ítéltképesége birtokában lévőnek.^[10] Álláspontom – és gyakorlatban szerzett tapasztalataim – szerint alacsonyabb életkorú gyermekek esetében a hatóságok ebben többnyire nem is nagyon tévednek. Másrészt a Gyer. 31. § (1) bekezdése értelmében a kapcsolattartás rendezésére irányuló kérelem csak a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyeztető szülői magatartás esetén utasítható el. Hasonló módon a szülő kapcsolattartási jogának korlátozására, megvonására is csak a kapcsolattartásra jogosult szülő felrőható magatartása esetén kerülhet sor,^[11] önmagában tehát a gyermek akarata nem alapozza meg ezt a döntést.

Problémát jelent azonban, hogy a jogi szabályozás nem tesz különbséget a 14. életévét betöltött gyermek esetében, akiről alapvetően azt kell vélelmezniük – a cselekvőképességi szabályokból is kiindulva –, hogy ítéltképesége birtokában van, azaz képes az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni, hiszen vannak olyan jognyilatkozatok, melyeket egyedül, törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is megtehet.

Amennyiben a szabályozásnál a jogalkalmazó figyelmen kívül hagyja a gyermek véleményét, kifejtett álláspontját, úgy jelentős végrehajtási nehézségek adódhatnak. Nem szabadna figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a 14. életévét betöltött gyermekek esetében a különélő szülő és a gyermek közti kapcsolat megromlása, a gyermek elutasító viselkedése mögött már nem feltétlenül a gondozó szülő befolyásoló magatartása áll, hiszen az ennyi idős gyermek már képes saját vélemény kialakítására. A gondozó szülő kapcsolattartást támogató, azt erősítő hozzáállása sem feltétlenül képes a gyermek elhatározását megváltoztatni, ha a kapcsolattartások alkalmával nem érik őt pozitív benyomások, nem jelent élményt számára a különélő szülővel való találkozás.

Két példát szeretnék felhozni a probléma szemléltetésére:

Az egyik esetben a 14. életévét betöltött gyermek, aki kiskora óta az anya gondozásában nevelkedett, az apa gondozásába került az anya és a gyermek közt megromlott viszonyra tekintettel. A szülők lakóhelye közti távolság jelentős volt (160 km), a gyermek akként nyilatkozott, hogy az édesanyjával havi egy alkalommal szeretné a kapcsolatot tartani, mert a kéthetente történő kapcsolattartás egyrészt fárasztó számára az utazások miatt, másrészt a kapcsolattartások alkalmával sokszor alakul ki konfliktus közte és az anya közt. A perben kirendelt szakértő nem állapított meg az apa részéről befolyásolási szándékot. Az elsőfokú bíróság a kapcsolattartás szabályozásánál figyelemmel volt a gyermek nyilatkozatára, a szülők lakóhelye közti nagy távolságra, a gyermek életkorából adódó sajátosságokra, így az önálló programok iránti igényre, így havi

[10] BH 2017.123.

[11] Ptk. 4:184. §.

egy alkalommal biztosította az anya számára a kapcsolattartás lehetőségét. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatva minden második hétvégén biztosította ezt a lehetőséget. Döntését mindössze azzal indokolta, hogy a gyermek – figyelemmel arra, hogy mindennap ingázik az iskolába – megszokta az utazást, így nincs indok eltérni a bírói gyakorlatban megszokott kéthetente hétvégi kapcsolattartástól. A gyermek véleményének figyelmen kívül hagyását a másodfokú bíróság nem indokolta. A Kúria a jogerős ítéletet hatályában fenn tartotta. Arra hivatkozott, hogy a gyermek véleményének figyelembevétele nem jelenti automatikusan az annak megfelelő döntés meghozatalát is. Önmagában a gyermek azon nyilatkozata, hogy a havi egy alkalommal való kapcsolattartást elégségesnek tartja, nem jelenti azt, hogy az ennél tágabb kapcsolattartás az érdekét sértené, vagy véleményét teljes mértékben figyelmen kívül hagyná. Következetes ugyanis a Kúria gyakorlata abban, hogy a kapcsolattartás-szűkítésre – akár annak időtartamára, akár módjára vonatkozóan – többlettényállás bizonyítása szükséges.^[12] A döntés következtében – figyelemmel arra, hogy a gyermek nem volt hajlandó minden második hétvégén kapcsolatot tartani az anyával – több végrehajtási eljárás is indult az apával szemben, aki nem volt képes minden második héten meggyőzni a gyermeket, hogy elutazzon az édesanyjához.

A másik esetben a 13 éves gyermek tekintetében felügyelt kapcsolattartás elrendelésére került sor, figyelemmel az apa és a gyermek közt megromlott viszonyra. A gyermek az apával való találkozást azonban továbbra is elutasította. Az anya a gyermeket a megadott időpontokban elvitte a kapcsolattügyeletre, ahol az apa is megjelent, de a gyermek itt sem volt hajlandó találkozni, szóba állni vele. Figyelemmel arra, hogy a gyámhatóság ezeket az alkalmakat elmaradt kapcsolattartásként értékelte, a gyermeket a kapcsolattartások pótlása miatt minden szombaton el kellett vinni a kapcsolattügyeletre. A gyermek időközben betöltötte a 14. életévét, de az apához fűződő viszonya nem változott. A gyermekpszichológus megállapította, hogy a gyermek számára ez a helyzet súlyosan megterhelő, visszafojtott feszültségekkel teli, a gyermek depresszió felé sodródik. A gyámhatóság a kapcsolattartás szüneteltetésére azonban nem látott lehetőséget, figyelemmel arra, hogy nem állapítható meg, hogy a kapcsolattartásra jogosított apa a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére súlyosan visszaélne. A gyermek elzárkózó magatartása ugyanis a felügyelt kapcsolattartás elrendelését megelőző eseményekkel hozható összefüggésbe.

Mit tehet ezekben az esetekben a végrehajtást fogantató bíróság?

A Bnpt.^[13] 22/E. §-a szabályozza azt az esetet, ha a kapcsolattartás a 14. életévét betöltött gyermek akaratnyilvánítása miatt hiúsul meg. Ebben az esetben a bíróság a végrehajtási eljárást felfüggeszti, feltéve, hogy a felek igénybe veszik a gyermekvédelmi közvetítői eljárást, vagy a felek bármelyike kéri a kapcsolattartás megváltoztatását, korlátozását vagy megvonását. Önmagában ezt a sza-

[12] Pfv.II.20.897/2016/4.

[13] 2017. évi CXVIII. törvény a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint az egyes bírósági nemperes eljárásokról (továbbiakban: Bnpt.).

bályozást nem tartom kielégítőnek a 14. életévét betöltött gyermek szempontjából.^[14] Egyrészt azért, mert a gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevétele a felek közös kérelmére, vagy a felek beleegyezésével kerülhet sor. Márpedig az a végrehajtást kezdeményező szülő, aki nem veszi figyelembe a gyermek álláspontját (hiszen ezért indította a végrehajtási eljárást), nem biztos, hogy hajlandó a közvetítői eljárásban való részvételre. Másrészt, ha a közvetítői eljárás nem vezet eredményre, úgy a végrehajtási eljárást folytatni kell.

A kapcsolattartás megváltoztatása iránti eljárás akkor jelenthetné a probléma megoldását, ha biztosítva lenne a gyermek véleményének figyelembe vétele, hasonló módon a Ptk. 4:171. § (4) bekezdésében foglaltakhoz, mely szerint „ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti”. Álláspontom szerint a kapcsolattartás rendezése körében is hasonló szabályozás megalkotása lenne indokolt, hogy a korlátozottan cselekvőképes gyermek álláspontja a jelenleginél nagyobb súllyal essen latba.

A kamaszkorban lévő, a szülei ellen lázadó, a barátok társaságát előtérbe helyező gyermek kapcsolattartásra való „kényszerítése” sok esetben csak tovább rontja a különélő szülő és a gyermek viszonyát. A 14. év feletti gyermek számára biztosított döntési lehetőség egyébként nem ismeretlen megoldás, például az osztrák jog alapján a 14. évét betöltött gyermek nem kényszeríthető a kapcsolat fenntartására,^[15] míg a szerb szabályozás akként rendelkezik, hogy a 15. évét betöltött gyermek önállóan is dönthet, hogy egyáltalán kíván-e kapcsolatot tartani a különélő szülővel.^[16] Nem vonom kétségbe, hogy ebben az életkorban is fontos lenne a különélő szülő és a gyermek viszonyának normalizálása, a köztük való kapcsolat helyreállítása, de nem vagyok meggyőződve róla, hogy ennek eszköze a jogi úton való kötelezés.

A kapcsolattartási jog korlátozásának, megvonásának indítványozása sem biztos, hogy meghozza a gyermek által elérni kívánt célt, hiszen erre a Gyer. 31. § (5) bekezdése értelmében csak akkor kerülhet sor, ha a jogosított a joggal a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére súlyosan visszaélt, és e magatartásával a gyermek nevelését és fejlődését súlyosan veszélyeztette. Elképzelhető, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő nem veszélyezteti súlyosan a gyermek nevelését, fejlődését, de olyan körülményeket teremt a kapcsolattartások alkalmával, ami a kiskorú elzárkózó magatartásához vezet, így például nem veszi figyelembe a gyermek igényeit, rendszeresen konfliktusok alakulnak ki a szülő és a gyermek közt, a gyermek nem tud megfelelő kapcsolatot kialakítani a szülő új partnerével, esetleg a gyermek nem tudja feldolgozni korábbi vélt vagy valós sérelmeit.

Ezekben az esetekben a gyermek érezheti úgy, hogy számára a különélő szülővel való kapcsolattartás nem a gyermekjogi egyezmény által biztosított jog, hanem inkább kötelezettség.

[14] Hasonló álláspontot képvisel Mentuszné (ld.: Mentuszné, 2012, 27.).

[15] Szeibert-Erdős, 2007, 32.

[16] Szeibert-Erdős, 2008, 26.

A kapcsolattartás kötelezettség jellegét erősíti a továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való érdemtelenége körében kialakult – s a Ptk-ban már kodifikált normaként is megjelenő^[17] – bírói gyakorlat. Nem vitás, hogy e kérdésben alapvetően már a gyermek nagykorúsága idején tanúsított magatartására helyezik a hangsúlyt a bíróságok, ám sok esetben képezi vizsgálat tárgyát a gyermek-szülő kapcsolat megromlásának folyamata, ami a gyermek kiskorúságának idejére nyúlhat vissza. Az a körülmény, hogy a gyermek a szülők közötti viták során az őt nevelő szülővel azonosult, s így különélő szülőjétől teljesen eltávolodott, nem teszi menthetővé a nagykorú gyermeknek a különélő szülő közeledését következetesen elutasító, a kapcsolatfelvétel elől folyamatosan elzárkózó passzív magatartást, így az olyan súlyos megítélés alá eső viselkedésnek tekinthető, mely – a tartás szempontjából – érdemtelenséget alapoz meg.^[18] Amennyiben tehát a jogi szabályozás biztosítaná a 14 éven felüli gyermek számára, hogy döntsön arról, hogy kíván-e különélő szülőjével kapcsolatot tartani, úgy a gyermeknek mérlegelnie kellene azt is, hogy – amennyiben külön élő szülőjével nem rendeződik a viszonya – a kapcsolattartás kellő indok nélküli elutasítása kizárhatja későbbi – nagykorúsága idején a továbbtanulás időszakára vonatkozó – tartásra való jogosultságát.

2. A kapcsolattartási jog érvényesülése

A másik kérdés, ami a kapcsolattartás gyermeki jogként való megfogalmazásából adódik, hogy miként biztosítható e gyermeki jog érvényesülése.

Ennek egyik garanciája a gondozó szülőt terhelő, a Ptk. 4:178. § (1) bekezdése által is megfogalmazott kötelezettség, mely szerint a gyermeket nevelő szülő köteles biztosítani a zavartalan kapcsolattartás lehetőségét a gyermek és a tőle különélő szülő számára. A szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő ezen kötelezettségének kikényszerítését szolgáló jogi eszközöket korábban a Gyer. 33. §-a, 2020. március 1-je óta a Bnpt. 22/D §-a tartalmazza. A végrehajtási nehézségeket, a rendelkezésre álló megoldások hatékonyságát – vagy éppen hatástalanságát – most terjedelmi okok miatt nem kívánom részletezni, a probléma a családi joggal foglalkozó szakemberek körében közismert, és számos publikáció olvasható e témában. Konklúzióként azért megállapítható, hogy sajnos sok esetben nem sikerül érvényt szerezni a gyermek kapcsolattartási jogának, amennyiben a gyermeket gondozó szülő előbb említett kötelezettségének nem hajlandó eleget tenni, s nem hagy fel elidegenítő, a kapcsolattartást akadályozó magatartásával.

Szintén a gyermek kapcsolattartási jogának érvényesülését hivatott szolgálni, hogy a kiskorú gyermekkel való kapcsolattartás a különélő szülő kötelezettségeként is megfogalmazást nyert. Mégis sok esetben tapasztalhatjuk,

[17] Ptk. 4:220. § (4): A nagykorú gyermek érdemtelen a tartásra akkor is, ha a tartásra kötelezettel kellő indok nélkül nem tart kapcsolatot.

[18] EH 2007.1609.

hogyan a szülő nem tesz eleget e kötelezettségének, a gyermeket nem látogatja, nem érdeklődik felőle, az elvitel lehetőségével nem él. Mit tud tenni ilyenkor a gyermeket gondozó szülő a gyermek jogának érvényesítése érdekében? Sajnos nem sok mindent, holott a különélő szülőnek ez a magatartása is éppúgy sérti a gyermek kapcsolattartáshoz fűződő jogát, mint amikor a gondozó szülő akadályozza a különélő szülőt a gyermekkel való találkozásban. Ilyen esetekben is lehetséges lenne a szülői felügyeletet gyakorló szülőnek a kapcsolattartás végrehajtását kérni a bíróságtól,^[19] de ezzel a lehetőséggel a gyermeket gondozó szülő nem szokott élni, hisz mi értelme lenne, ha a különélő szülő – kizárólag a szankciók elkerülése érdekében – találkozna a gyermekkel, de vele nem foglalkozna, róla megfelelően nem gondoskodna. Németországban az Alkotmánybíróság is foglalkozott ezzel a kérdéssel,^[20] de arra a megállapításra jutott, hogy a gyermek a kikényszerített kapcsolattartás során olyan helyzetbe kerülhet, amikor nem a kapcsolattartás által elérni kívánt szülői odaadást tapasztalja meg, hanem az elutasítást, ami önbecsülésének sérelmével járhat, így – az esetek többségében – nem szolgálja a kiskorú érdekét a kapcsolattartás jogi eszközökkel történő kikényszerítése, ha attól a különélő szülő mereven elzárkózik.^[21]

A kapcsolattartási kötelezettség elmulasztásának „szankciója” lehet, hogy amennyiben a különélő szülő kapcsolattartási kötelezettségének önhibájából hat hónapig nem tesz eleget, úgy a kapcsolattartási joga korlátozható [Gyer. 31. § (2)], ami a kapcsolattartás gyakoriságának, időtartamának módosítását, vagy felügyelt kapcsolattartás elrendelését jelentheti. Ez valójában nem a kötelezettség teljesítésének kikényszerítését fogja eredményezni, hanem annak a helyzetnek a feloldását szolgálja, hogy amennyiben a szülő ismételten élni kíván a kapcsolattartási jogával, de az eltelt idő alatt a gyermek-szülő viszony elhűdült, leépült, úgy az fokozatosan kerülhessen helyreállításra.

A szülő kapcsolattartási kötelezettsége a családból kiemelt, nevelésbe vett gyermek esetében válik igazán hangsúlyossá, hiszen e kötelezettség gyakorlásának elmulasztása esetén sor kerülhet a gyermek örökbe fogadhatóvá

[19] Bnpt. 22/A. (2): A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtását a Ptk. szerint kapcsolattartásra jogosult és kapcsolattartásra kötelezett személy kérheti. 22/B. § (4): A kapcsolattartásra vonatkozó határozatban foglaltak megszegésének minősül, ha a kapcsolattartásra jogosult vagy kötelezett neki felróható okból

- a) határidőben nem tesz eleget a kapcsolattartási kötelezettségének,
- b) a határozatban megállapított határidő alatt nem pótolja az elmaradt kapcsolattartást,
- c) a kapcsolattartást kellő indok nélkül akadályozza vagy
- d) egyéb módon megghiúsítja a gyermekkel való zavartalan kapcsolattartást.

[20] 1 BvR 1620/04. sz. határozat.

[21] Baksa, 2010, 35.

nyilvánítására.^[22] Ennek lehetősége ösztönözheti a szülőt arra, hogy kapcsolattartási kötelezettségének eleget tegyen, biztosítva ezzel a gyermek jogának érvényesülését.

Amennyiben a kapcsolattartási kötelezettség elmulasztása a különélő szülő felróható magatartásának következménye, úgy ennek a rokontartás szabályai körében lehet még jelentősége. A továbbtanuló nagykorú gyermek tartásra való érdemtelenége ugyanis nem állapítható meg a Ptk. 4:220. § (4) bekezdése alapján, ha a gyermek és a szülő érzelmi eltávolodása döntően arra vezethető vissza, hogy a szülő nem gyakorolta a kapcsolattartás keretében őt megillető jogokat, hosszú ideig nem tett semmit annak érdekében, hogy kiskorú gyermekével bensőséges kapcsolata fennmaradjon. A közmegítélés – ahogy arra a Kúria egy ítéletében hivatkozik^[23] – nem a passzív gyermek, hanem a kapcsolattartási jog gyakorlását elmulasztó szülő magatartását tekinti kifogásolhatónak. Így a szülő tartási kötelezettsége alól – legalábbis a nagykorú gyermek érdemteleniségére hivatkozva – nem szabadulhat.

Összefoglalva tehát azt láthatjuk, hogy a kapcsolattartás a gyermek jogaként kerül megfogalmazásra, mégis vannak olyan esetek, amikor ez inkább kötelezettségként jelentkezik számára, annak ellenére, hogy a jogi szabályozásban a kapcsolattartás gyermeki kötelezettségként – *expressis verbis* – sohasem került megfogalmazásra. Más esetekben pedig azt tapasztalhatjuk, hogy a gyermek kapcsolattartáshoz fűződő joga sérül – akár a különélő, akár a gyermeket nevelő szülő elzárkózó, jogellenes magatartása miatt, s jogi eszközökkel a szülők jogkövető magatartása, szülői kötelezettségeik teljesítése nem is minden esetben kényszeríthető ki.

[22] A Ptk. 4:124. § (1) a) pontja értelmében a gyámhatóság a nevelésbe vett gyermeket legfeljebb két évre örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülőjének szülői felügyeleti joga nem szűnt meg, és a szülő önhibájából gyermekével egy éve nem tart rendszeres kapcsolatot, vagy fél éven át semmilyen formában nem tart kapcsolatokat, illetve életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt a nevelésbe vétel nem szüntethető meg.

[23] Pfv. II.20.406/2014/8.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Baksa Gréta (2010): A különélő szülő kapcsolattartási kötelezettségének végrehajtása – a német Alkotmánybíróság határozata. In: *Családi Jog*. 2010/1. sz.
- Földházi Erzsébet (2008): Az első házasság felbomlása – eseménytörténeti elemzés. In: *Demográfia*. 2008/1. sz.
- Ksh.hu: Népeség, népmozgalom (1941-). (Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wnt001a.html.)
- Mentuszné Terék Irén (2012): A kapcsolattartás végrehajtásának jogi és nem jogi eszközei a gyámhatósági munkában. In: *Családi Jog*. 2012/2. sz.
- Szeibert-Erdős Orsolya (2007): A kapcsolattartás egyes kérdéseinek szabályozása Ausztriában, Olaszországban, Belgiumban, Írországban és Svédországban. In: *Családi Jog*. 2007/3. sz.
- Szeibert-Erdős Orsolya (2008): A szülő-gyermek kapcsolatot érintő egyes kérdések szabályozása és az ítélkezési gyakorlat alakulása Szerbiában, Németországban, Ausztráliában és az USA-ban. In: *Családi Jog*. 2008/2. sz.

IDÉZETT JOGSZABÁLYOK:

- A bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint az egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény.
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásokról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet.
- A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény.
- A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény.
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

•
Szalay Gyula és Bihari Mihály alapítók.